

Ντεριντά, αυτός που δεν γράφει*

του
Γιώργου Βέλτσου

Σωκράτης, αυτός που δεν γράφει
Nietzsche

Καθωσορίζω και εγώ εδώ στο «Νότο της γλώσσας» (au midi du langage), όπου οι άνθρωποι σχετίζονται με «το ύφος της ακυροθεξίας» (le style de l'impropriété), τον Jacques Derrida. Αντιγράφω γι' αυτόν αλληλαγμένη τη φωνή του Nietzsche, που δεσπόζει στο *Περί γραμματολογίας* του, «Σωκράτης, αυτός που δεν γράφει» (Socrate, celui qui n'écrit pas): «Derrida, αυτός που δεν γράφει». Βρίσκομαι κι εγώ από τη μεριά κάποιου που αναγγέλλει ένα «κάνε έτσι ώστε να μπορώ να σου μιλήσω» (fais en sorte que je puisse te parler). Προσποιούμαι, ζητώ να προσποιηθεί και αυτός ότι με ακούει. Δεν απευθύνομαι βέβαια στους ψαθρεπιβάτες αυτού του κώλου, αλλιά σε όσους έχουν πράγματι τη δύναμη να υποκινήσουν ένα λόγο χωρίς να το ξέρουν και χωρίς να το θέλουν. Γνωρίζω ότι αυτοί δεν είναι απόψε εδώ. Δεν τους ενδιαφέρει ούτε ο Derrida, ούτε οι σχολιαστές του, αλλιά μία ερώτηση – η μόνη ερώτηση – εντός της οποίας είναι ίσως δυνατόν να δικαιολογείται η γραφή ενός κειμένου. Προσπάθησα να γράψω την ίδια την ερώτηση: τι είναι ένα «θέλω να πω» (vouloir dire) για τον Derrida; Τι θα ήθελα να «θέλω-να-πω», αφού αυτό το «θέλω» δεν θέλει τίποτα να πει στην κυριοθεξία; Δεν μπορεί να πει τίποτα, όχι γιατί είναι «άκυρο» (l'impropriété du midi du langage), αλλιά διότι τείνει προς ένα είδος εκπνοής της θέλησης, όπου όλα όσα μπορούν να ειπωθούν δεν χρειάζεται να λήγονται και όπου ο ακροατής πρέπει να ακούσει προσεκτικά τον Maurice Blanchot και να «κάνει έτσι ώστε» ο ομιλητής να μπορέσει να του μιλήσει: να αποχωρήσει (ίσως) επιβάλλοντας την απουσία και την απόσταση, ως «κοινότητα των απόντων». Να παραμείνει (ίσως) αναβάλλοντας την πα-

* Ομιλία του Γ. Βέλτσου στις 9/3/95 δημοσιευμένη στο «J. Derrida, Μαρτυρία και μετάφραση», εκδ. Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, 1996.

πουσία ως υπόσταση. Ο Derrida, αν και δίπλα μου, είναι μακριά, «dans l'imminence de la fin en flash back», απών και παρών όπως το άηθο όνομά του, του προφήτη Ηλία. Επιφορτισμένος από τον Θεό να παρίσταται σε κάθε περιτομή, κάθε ανάγνωση, δηλαδή κάθε ανανέωση του δεσμού. Επιτετραμμένος για να εποπτεύει κάθε cir-con-cision, κάθε «όριο», «περιθώριο», «ίχνος», «δώρο», όπως το αποψινό της παρουσίας του. Αυτός ο ίδιος και όχι ένας άλλος, περι-τετμημένος (cir-concis).

CIR-CON-SI: πώς μπορεί άραγε να ακούγεται αυτό το «SI», αυτό το «εάν», το «εν περιπτώσει», το «υποτιθεμένου ότι» της «διασποράς» του; Περι-βεβλημένος από την αγάπη (και τις «πολιτικές») των φίλων του και από το φθόνο (και τις «πολιτικές») των εχθρών του, κάνει πως με ακούει ως «εάν»...

Θα μιλήσω για το *Περί γραμματολογίας* από μακριά, στέλνοντας –σε ποιον, όμως;– ένα τηλε-γράφημα επειγόν. Επαναλαμβάνοντας –αληθιά τι είναι η τηλεγραφία, τι αληθιο παρά καταναγκασμός, επανάληψη της ίδιας κίνησης– στον πρόλογο της 7ης Σεπτεμβρίου 1979, στα «Envois», που έκαναν τον αποστολέα και τον παραλήπτη τους «un minuscule résidu de ce que nous nous sommes écrit». Λέγω λοιπόν και εγώ, στη γλώσσα του: «Qui écrit? À qui? Et pour envoyer, destiner, expédier quoi? À quelle adresse? Sans aucun désir de surprendre, et par là de capter l'attention à force d'obscurité, je dois à ce qui me reste d'honnêteté de dire que finalement je ne le sais pas».

Πώς όμως αληθώς μπορώ να μιλήσω για το *Περί γραμματολογίας* παρά ως μάρτυρας που ορκίζεται σε ένα βιβλίο – την Αγία Γραφή; (Αληθιά πώς να θέσω το χέρι μου στο βιβλίο του που διακηρύσσει το τέλειος του βιβλίου;) Εάν μαρτυρούσα για το *Περί γραμματολογίας* ως σύμπτωμα ενός τυπογραφικού λάθους που ανακάλυψε και που διόρθωσε χωρίς να έχει τη διάθεση να το διορθώσει; Σε ένα από τα τυπογραφικά δοκίμια, πράγματι, όπως μας εξομολογείται ο Derrida: «Sur une page toute blanche, immaculée, j'avais cité, en exergue, une phrase des Confessions, celles de Rousseau alors, non d'Augustin: "J'étais comme si j'avais commis un inceste". Le typographe avait écrit, et j'eus un instant la tentation de

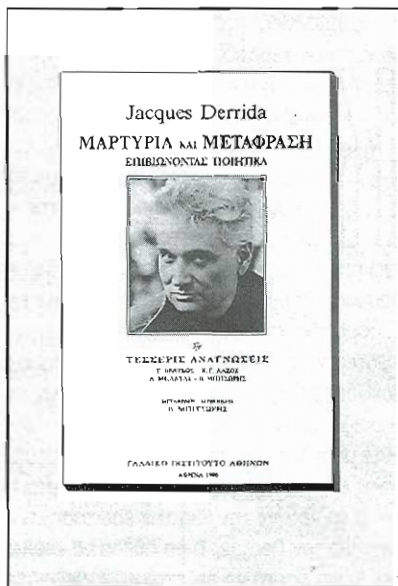
n'y pas toucher: "J'étais comme si j'avais commis un inceste"».

Το «σύμπτωμα του λάθους» (*Positions*, σελ. 15), σύμπτωμα ενός «εντόμου» που τρώει από τα μέσα τη ζωή, είναι η γραφή: το σαράκι, το έντομο που παράγει συγχρόνως το προϊόν –τη σκόνη, τη στάχτη– της εργασίας του «εντόμου» (insecte) (εργασίας ζωής; εργασίας πένθους;), αληθιά και διαπράττει την «αιμομιξία» (inceste) της παρουσίας και της απουσίας, της εγγύτητας και της απόστασης, της επανάληψης και της διακοπής. Το αιμομικτικό Supplément, το «Αναλήρωμα», «ni un plus in un moins, ni un dehors ni le complément d'un dedans, ni un accident, ni une essence».

Και αυτή η γραφή –insecte και inceste, différence και différence–, αυτή η γραφή με αφετηρία (αληθιά ποια; την αληθαγή ενός συμφώνου; την έκταση του φωνήεντος ο σε ω;), από την οποία μια επιστήμη της γραφής θα είναι δυνατή ως δυνατότητα της ίδιας της επιστήμης και ως ιστορία μιας δυνατότητας της ιστορίας που «δεν θα ήταν πλέον μια αρχαιολογία, μια φιλοσοφία της ιστορίας ή μια ιστορία της φιλοσοφίας». Αυτή η

αρχι-γραφή δεν μπορεί να αναγγελθεί ούτε με το «τέλειος του βιβλίου» (που δεν τελειώνει) ούτε με την «έναρξη της γραφής» (που δεν αρχίζει). Αναγγέλλεται –παρουσιάζεται– μόνον «με τη μορφή της τερατώδιας», «se présenter», que sous l'espèce de la monstruosité: insecte και inceste, Σφίγγα και Οιδίπους. Επιηθύν, η γραφή προσωποποιείται σε Εκείνον που θα «κληονόσει τις σημειολογικές αξίες, την ομιλία και τη γραφή» ενός «απερχόμενου κόσμου». Εκείνον που «καθοδηγεί εδώ τον τετελειωμένο μέληθοντά μας», και για τον οποίο το «έξεργο» (exergue) που δεν «υπάρχει», υπάρχει ήδη. Διότι το απόν έξεργο είναι το

έργο του και το έργο του είναι εκτός έργου, εκτός γραφής, παρά το γεγονός ότι έγραψε ότι έγραψε, όπως ο Nietzsche, τη στιγμή που, στις 23-12-1976, προφέρει γράφοντας με έναν σιωπηλό τρόπο κάτω από την αυτο-βιο-γραφή του, την Circonfession του, την Περιεξομολόγησή του: «vivre sans plus avoir besoin d'écrire». Παράξενη εξομολόγηση, ένα βήμα μπροστά κάποιου που λέγει: «Επιτέλους θα ήθελα να μάθω να

ζώ», «αφ' εαυτού», «οησιμόναχος». Ο Jacques Derrida, έτερος ανάμεσα σε ετέρους, μνηστήρες, σαν την Πνευλιόπη που ξηλώνει τη νύχτα τον «μέγα ιστό» του Κειμένου. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή τείνει προς το εναρκτητήριο μότο της *Γραμματολογίας*, «Σωκράτης, αυτός που δεν γράφει». Σωκράτης; Δεν θα έφραπε να αποκολλούμε κύριο όνομα, τη ζωή ενός ανθρώπου «που θα διαφέρεται από ένα σύμβολο»;

Ας μου επιτρέψει ο Jacques Derrida την παρατυπία (τον ενοφθαλμισμό): ας με δικαιολογήσει όταν προσθέτω στα τρία έξεργα του *Περί γραμματολογίας* μια φράση, ένα τέταρτο έξερργο από την τελευταία σελίδα –τούτη τη φορά, του *Politiques de l'amitié*, μια αναγγελία που παραθέτει ο Heidegger, που τον «ακούει» ο Derrida όταν γράφει, μια αγγελία του ποιητή (του Hölderlin) μέσα σε μια δραμαστική ειδοποίηση του στοχαστή (του Heidegger): «Δεν ακούτε τον θυσιασμένο ποιητή, δεν ακούτε αυτόν που λέγει: "Ich aber bin allein" ("Αλλά εγώ είμαι μόνος")» («Vous n'entendez pas le poète sacrifié, vous n'entendez pas celui qui a dit "Ich aber bin allein"»).

«Εκείνος που καθοδηγεί εδώ τον τετελεσμένο μέλλωντά μας» θα προφέρει ως έξερργο που δεν υπάρχει, τη φράση: «Αλλά εγώ είμαι μόνος». Και αυτός θα είναι ο τερατώδης, ο δαιμόνιος μεσάζων, ο médiateur, στην ίδια προνομιακή θέση με αυτόν που θέλει να τον κάνει να πει «έτσι ώστε» (en sorte) να μπορέσει ν' ακουστεί: «et que pour l'instant il est seul à entendre». Εκείνος «dit en vérité: "Ich aber bin allein", vous ne m'écoutez pas, quand m'écouteriez-vous écouter Héraclite, Hölderlin, et quelques autres? Quand cesserez-vous de me sacrifier?»

Πότε θα πάψουμε να θυσιάζουμε τον «έσχατο» μάρτυρα της γραφής, που σώζει τη γραφή τη στιγμή του αφανισμού της; Τη στιγμή του αφανισμού του, διότι ο μάρτυρας δεν είναι κανείς, ούτε Έλληνας –υπό την τυραννία του Λόγου– ώστε να του δώσουμε το κώνειο, ούτε Εβραίος –υπό την τυραννία της ερμηνείας του Νόμου– ώστε να τον σταυρώσουμε, αλλά ήδη φαρμακωμένος και εσταυρωμένος, θνητός πάντοτε «en instance, à l'instant de sa mort». Instance, instant, insecte, inceste, instinct de «retrouver» πάντοτε «le goût [...] de tenir la

plume», «de tenir la seringue pour une prise de sang» όταν «la veine est (en fin) trouvée». Ποιο αίμα; Τι αίμα κυλάει στις φλέβες του;

Εκείνον που λέγει αιμόσων: «sacrifier, quoi, le témoin, toi la contrepartie de moi, à seule fin qu'il atteste cette vérité secrète c'est-à-dire sevrée de la vérité, à savoir que tu n'auras jamais eu aucun témoin (να θυσιάσεις, τι, τον μάρτυρα, εσύ αντίπαλο [δέος] του εαυτού μου, με μόνο τον σκοπό που δοκιμάζει αυτήν τη μυστική οδήθεια...).

εσύ, «le jouet flottant à marée haute», εσύ παίγνιον, «εφήμερον σπέρμα, δαίμονος επί νόμου και τύχης χαλεπής»

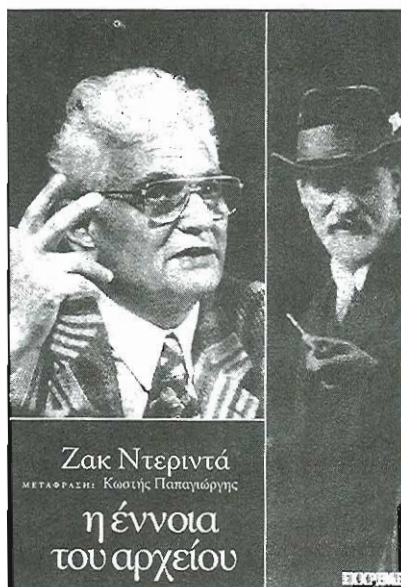
εσύ, «la traversée entre ces deux fantômes de témoins qui jamais ne reviendront au même» (*Circonfession*, σελ. 291), λέγεις:

«Αλλά εγώ είμαι μόνος», είμαι ο γραμματοκομιστής της *Γραμματολογίας*, ο μελοχολικός Βεληθερέφοντης που «πηγαίνει μόνος, "πληθώνμενος στο Αθήνιο πεδίο, με μαύρη καρδιά και α-

ποφεύγοντας τους ανθρώπους»» (*Περί γραμματολογίας*, σελ. 456), με μια «πινακίδα» στο χέρι «θυμοφόρων», ολέθριων σημείων. Ο εξεργών, αυτός που αποκλείει τον εαυτό του από τη γνώση ενός γράμματος που τον αφορά, ενός γράμματος που δεν θα το διαβάσει ποτέ, μιας καταδικής σε θάνατο που θα αναβληθεί για έναν άθλο, μια θανάσιμη διακινδύνευση, έναν αγώνα με την «ανίκητη Χίμαιρα»: τη *γραφή*, διότι όταν όλη έχουν γραφτεί, ό,τι απομένει να γραφτεί δεν διαβάζεται, είναι τερατώδες όπως η ρίζα του ονόματος του Βεληθερέφοντη, το «βέληρον», το τέρας, ολέθριο, *χιμαιρικό*. Γραφή αναγνωρίσιμη από όλους, εκτός από τον κομιστή που δεν γράφει: τον Βεληθερέφοντη-Σωκράτη-Derrida.

«[...] autre manière de dire, autre version, pour qu'on croie me reconnaître enfin, mais quelle crédulité, car voici la base de l'improbable, improbable est ici-bas le nom» (*Circonfession*, σελ. 27).

Πού; Στο *κείμενο*, του οποίου το *όνομα* (στο *όνομα* του οποίου), στο οποίο το *όνομα* θα είναι πάντοτε μια *remarque*, μια προέκταση της λογικής του *ίνους* με την οποία το κείμενο αντιλαμβάνεται την απόσυρσή του ως «εκείνο που δεν γράφει». □

διαβάζω

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 397
ΙΟΥΝΙΟΣ 1999
ΔΡΧ. 1.800

ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΠΟΘΕΙΣΗΣ

Έλληνες και Βαλκάνιοι

ΞΕΝΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ο ψυχρός πόλεμος στο προσκήνιο
Πόλεμος και φιλελευθερισμός

ΡΕΠΟΡΤΑΖ

Μετάλλια
σε Εκδότες
και Βιβλιοπώλες

ΖΑΚ ΝΤΕΡΙΝΤΑ

Τ. ΑΛΑΒΕΡΑΣ • Θ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ • Ν. ΔΗΜΟΥ • Β. ΖΟΜΠΑΡΤ • Χ. ΚΑΤΣΙΚΑΣ • Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗ